

Organizacja Narodów
Zjednoczonych
dla Wychowania,
Nauki i Kultury

**Polski Komitet Programu
Informacja dla Wszystkich
przy Polskim Komitecie
do spraw UNESCO**

Stanowisko w kwestii zapewnienia edukacji medialnej wszystkim grupom wiekowym i społecznym

W odpowiedzi na wyzwania i wymogi cywilizacyjne, społeczność międzynarodowa coraz większą wagę przywiązuje do propagowania edukacji medialnej i do wprowadzania programów takiej edukacji w życie. Wiele uwagi poświęcono tej sprawie w Deklaracji i Planie Działania Światowego Szczytu nt. Społeczeństwa Informacyjnego (WSIS, Genewa, 2003 r.)¹.

Uchwalona z udziałem UNESCO Deklaracja z Fezu (I Międzynarodowe Forum Kompetencji Medialnej i Informacyjnej, Fez, Maroko, 15-17 czerwca 2011 r.) mówi, że w wieku rozwoju nowych technologii kompetencja medialna i informacyjna stanowi podstawowe prawo człowieka i jest niezbędnym warunkiem podnoszenia jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju społecznego, gospodarczego i kulturalnego.

Kompetencja informacyjna stanowi jeden z priorytetów Programu Informacja dla Wszystkich UNESCO (IFAP). UNESCO uznaje, że konwergencja mediów i telekomunikacji napędzana przez erę cyfrową wymaga wspólnego rozpatrywania kompetencji informacyjnej i medialnej².

Parlament Europejski wzywa do traktowania edukacji medialnej jako jednej z kompetencji kluczowych w dziedzinie wspólnych europejskich ram odniesienia procesu kształcenia ustawicznego³. Zgodnie z podejściem Unii Europejskiej, edukacja medialna to program działań, realizowanych zarówno przez system oświaty, jak i same media oraz inne instytucje na rzecz podnoszenia umiejętności wszechstronnego korzystania z tych mediów (odbioru, przetwarzania i generowania nowych treści), przede wszystkim w środowisku cyfrowym. W całościowym ujęciu, działania te powinny obejmować wszystkich obywateli oraz być adresowane do wszystkich grup wiekowych, gdyż zarówno formy i technologie przekazu, jak i samo społeczeństwo ulegają ciągłym przemianom.

Edukacja medialna to wychowanie obywateli do umiejętności korzystania z mediów oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych, a jej wynikiem jest kształtowanie kompetencji medialnej i informacyjnej, pozwalającej zarówno świadomie i krytycznie odbierać treści komunikowania, jak i samemu je tworzyć bądź współtworzyć.

¹Declaration of Principles, Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium, Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 December 2003; Plan of Action, Document WSIS-03/GENEVA/DOC/5-E, 12 December 2003 http://www.itu.int/wsis/documents/doc_multi.asp?lang=en&id=1161|1160

²http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=31434&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

³Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym (2008/2129(INI)), 2010/C/ 45 E/02 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:045E:0009:0014:PL:PDF>

Edukacja medialna to niezbędny warunek rozwoju społeczeństwa informacyjnego, w którym istotne jest uczestnictwo w procesach komunikacji społecznej zapośredniczonej przez media cyfrowe. Edukacja medialna jest także warunkiem sprawnego funkcjonowania demokracji, zwiększenia sprawności państwa i skuteczności jego administracji, wzrostu gospodarczego związanego z ekspansją sektora informacyjnego, obniżenia barier dostępu do wiedzy.

Polski Komitet IFAP UNESCO wskazuje, że od połowy lat 90-tych podjęto w wielu ośrodkach akademickich na kierunkach pedagogicznych kształcenie przyszłych nauczycieli edukacji medialnej w trybie studiów dziennych, zaocznych i podyplomowych. Najczęściej równocześnie uzyskują oni kwalifikacje do nauczania technologii informacyjnych. W efekcie mamy dziś w Polsce znaczną grupę wykwalifikowanych nauczycieli przygotowanych do edukacji medialnej. Z braku kompleksowej strategii i programu edukacji medialnej, potencjał ten nie został w pełni wykorzystany.

Polski Komitet IFAP UNESCO popiera idee wyrażone w apelu „Polska Cyfrowa Równych Szans”, gdzie zwrócono także uwagę, że w naszym kraju blisko 13 milionów dorosłych nie posiada nawet podstawowych umiejętności korzystania z Internetu i urządzeń informatycznych. To jedna z największych barier dla cywilizacyjnego rozwoju kraju i przyczyna wykluczenia z aktywnego i w pełni satysfakcjonującego życia zawodowego, społecznego i osobistego znaczącej grupy Polaków po 50 roku życia. Bariera ta jest dotąd słabo uświadomiona przez władze publiczne.

Polski Komitet IFAP UNESCO za słuszne uznaje postulaty Deklaracji z Fezu w zakresie:

- wezwania do przeprowadzenia krajowych badań diagnozujących kompetencje medialne i informacyjne w celu kształtowania postaw twórczych, zwłaszcza wśród młodzieży.
- włączenia kompetencji informacyjnej i medialnej w ramy edukacji formalnej i nieformalnej będących wyrazem nowej edukacji obywatelskiej;
- budowania sieci szkół wyższych oraz krajowych i regionalnych instytutów/centrów wiedzy w zakresie kompetencji informacyjnej i medialnej jako siły napędowej ich rozwoju i promocji;
- inicjatywy ustanowienia światowego tygodnia kompetencji medialnych i informacyjnych;

Polski Komitet IFAP UNESCO uznaje zatem za niezbędne przyjęcie w Polsce wspomnianego w załączonym uzasadnieniu systemowego programu edukacji medialnej, w celu wzmocnienia tego obszaru zarówno w ramach edukacji formalnej (system oświaty), jak i nieformalnej (środowisko rodzinne, organizacje pozarządowe, sieci bibliotek i instytucje kultury). Szczególne znaczenie ma pełne objęcie tym programem dzieci i młodzieży oraz osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym.

Uzasadnienie stanowiska Polskiego Komitetu IFAP w kwestii zapewnienia edukacji medialnej wszystkim grupom wiekowym i społecznym

Zaangażowanie i dorobek UNESCO w zakresie edukacji medialnej

UNESCO rozpatruje kwestię kompetencji medialnej i informacyjnej z punktu widzenia Art. 19 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, który głosi, że „Každy człowiek ma prawo do wolności poglądów i swobodnego ich wyrażania; prawo to obejmuje swobodę posiadania niezależnych poglądów, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i idei wszelkimi środkami, bez względu na granice”. Edukacja medialna ma dostarczać ludziom umiejętności pełnego korzystania z tego prawa człowieka.

W ramach UNESCO od dawna podejmowane są działania i inicjatywy na rzecz edukacji medialnej. W 1982 r. sympozjum na temat edukacji medialnej z udziałem uczestników z 19 państw członkowskich UNESCO przyjęło Deklarację z Grünwaldu, która utarowała drogę edukacji medialnej na poziomie międzynarodowym. Mówi ona, że skoro „żyjemy w świecie, w którym media są wszechobecne” a „dzieci spędzają więcej czasu przed telewizorem niż w klasie szkolnej” rośnie przepaść między wiedzą oferowaną przez instytucje oświatowe a rzeczywistym doświadczeniem ludzi. Ćwierć wieku później, kolejną znaczącą inicjatywą było światowe spotkanie na temat edukacji medialnej w Paryżu, które zaowocowało wydaniem 12 Zaleceń (*Paris Agenda or 12 Recommendations for media education*). Zalecenia te potwierdziły aktualność Deklaracji z Grünwaldu, zwracając uwagę, że jej przekaz jest jeszcze silniejszy w obliczu powstania społeczeństwa informacyjnego i społeczeństw wiedzy w globalnym kontekście. Zalecenia, które rozwijają i uszczegóławiają wytyczne Deklaracji, dotyczą¹:

- 1) Konieczności przyjęcia inkluzywnej definicji edukacji medialnej. Włączenie edukacji medialnej do programów szkolnych wymaga precyzyjnego określenia zakresu tego pojęcia. Obecnie nie chodzi już tylko o rozróżnienie między „edukacją poprzez media” rozumianą jako metoda dydaktyczna a „edukacją do mediów” rozumianą jako treść nauczania, ale o usytuowanie edukacji medialnej w środowisku ekonomicznym i społecznym podlegającym ciągłym przemianom, które wynikają z rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych. Edukacja ta dotyczy wszystkich rodzajów mediów, bez względu na ich naturę i użytą technologię. Inkluzywna koncepcja edukacji medialnej stawia sobie 3 podstawowe cele: a) umożliwienie wszystkim ludziom dostępu do wszystkich rodzajów mediów jako potencjalnych narzędzi rozumienia społeczeństwa i udziału w życiu demokratycznym; b) rozwijanie umiejętności krytycznej analizy przekazu, zarówno informacji, jak i rozrywki; c) zachęcanie do produkcji, kreatywności i interaktywności na różnych płaszczyznach komunikacji medialnej;
- 2) Wzmocnienia powiązań między edukacją medialną, różnorodnością kulturową i poszanowaniem praw człowieka;
- 3) Określenia, w oparciu o powyższe zasady, podstawowych umiejętności (*skills*) do opanowania na poszczególnych poziomach edukacyjnych, a także systemów ewaluacji tych umiejętności;
- 4) Włączenia edukacji medialnej do kształcenia nauczycieli;
- 5) Wypracowania odpowiednich metod pedagogicznych, przewidujących zwiększony poziom uczestnictwa uczniów/studentów oraz bliższe relacje pomiędzy szkołą i światem zewnętrznym;

- 6) Mobilizowania osób współtworzących system edukacji (twórców programów, dyrektorów szkół, kuratorów oświaty itp.) do integrowania edukacji medialnej z tym systemem;
- 7) Mobilizowania na rzecz edukacji medialnej przedstawicieli sfery społecznej (m.in. rodzin, stowarzyszeń, środowisk zawodowo związanych z mediami) oraz organów regulacyjnych, ponieważ edukacja ta nie może ograniczać się do środowiska szkolnego;
- 8) Usytuowania edukacji medialnej w ramach kształcenia ustawicznego i objęcia nią również dorosłych;
- 9) Rozwijania edukacji medialnej i interdyscyplinarnych badań w jej zakresie na poziomie szkolnictwa wyższego;
- 10) Tworzenia krajowych, regionalnych i międzynarodowych sieci badawczych w dziedzinie edukacji medialnej;
- 11) Organizowania wymiany międzynarodowej w celu upowszechniania dobrych praktyk dotyczących edukacji medialnej oraz wymiany informacji o podejmowanych w tym zakresie działaniach;
- 12) Zwiększania świadomości społecznej i mobilizowania decydentów na rzecz edukacji medialnej przez UNESCO we współpracy z takimi organizacjami jak Rada Europy czy UE.

Niedawną międzynarodową inicjatywą w zakresie edukacji medialnej, w której prominentny udział brała UNESCO, było I Międzynarodowe Forum Kompetencji Medialnej i Informacyjnej (Fez, Maroko, 15-17.06.2011 r.). Podczas tej konferencji, w której uczestniczyło ponad 200 uczestników z 40 krajów, ogłoszono publikację UNESCO „Media and Information Literacy, Curriculum for Teachers”. Składa się ona z dwóch części – programu nauczania nauczycieli edukacji medialnej i zakresu kompetencji oraz modułów dydaktycznychⁱⁱ.

Owoce marokańskiego Forum jest Deklaracja z Fezu, która odwołuje się do działań wytyczonych przez Deklarację Grünwaldzką oraz Agendę Paryską.

Edukacja medialna w innych krajach

Przegląd różnych inicjatyw i dorobku kilkunastu krajów w zakresie edukacji medialnej (wizja, programy, wyzwania) dostępny jest w publikacji pt. „Mapping Media Education Policies in the World” (2009)ⁱⁱⁱ.

Są kraje, w których edukacja medialna ma swoje trwałe miejsce w projektach doskonalenia oświaty i czynienia jej zrównoważoną wobec zmieniających się warunków technologicznych. Do krajów, które wypracowały własne projekty integrowania edukacji medialnej z systemem edukacji formalnej należą między innymi USA i Kanada.

Stany Zjednoczone są bodaj największym polem eksperymentalnym w zakresie edukacji medialnej na świecie. Specjaliści z *New Media Consortium and the Consortium for School Networking (CoSN)* opracowali *The 2010 Horizon Report: K-12 Edition*^{iv} szacujący kierunki rozwoju technologii i przewidywane napięcia edukacyjne. Według tej grupy ekspertów zmienia się sposób, w jaki myślimy o środowisku uczenia się i życia, a kompetencje korzystania z mediów cyfrowych nabierają znaczenia jako kluczowe umiejętności w administracji i biznesie.

Kanada jest uważana za światowego lidera w zakresie edukacji medialnej. Przykładowo Ontario było pierwszą prowincją, która już w 1987 r. wprowadziła edukację medialną do szkół. W klasach 1-8 komponenty medialne są włączone do programu nauczania języka, szczególnie w ramach słownej i wizualnej komunikacji. Na poziomie szkoły średniej edukacja medialna obejmuje ¼ programu w zakresie języka, a uczniowie klasy 11 mogą uzyskać kwalifikacje w zakresie studiów medialnych.

Z kolei, dokument *Breaking Barriers: Multimodal and Media Literacy in the Curriculum for Excellence AMES Position Paper*^v Stowarzyszenia Edukacji Medialnej w **Szkocji** mówi o koniecznej reakcji programów nauczania na ekspansję technologii cyfrowych. Badacze medialni argumentują, że kształcenie kompetencyjne musi obejmować teksty multimodalne (zawierające słowo, obraz, audiowizualny układ, edytorstwo) oraz sensowne zrównoważenie dla słowa pisanego. Media są widziane jako tworzące *kulturę konwergencji* – gdzie treść płynie poprzez wielorakie systemy medialne. Nauczyciele powinni zachęcać uczniów do wykorzystywania posiadanych przez nich technicznych zdolności i uczenia się *bezpiecznego oraz etycznego wykorzystywania mediów, a w konsekwencji stawania się bardziej efektywnymi twórcami*.

Kompetencje medialne i informacyjne, niezbędne do stawiania czoła wyzwaniom współczesnego świata

Zgodnie z unijnym podejściem do edukacji medialnej, umiejętność korzystania z mediów obejmuje^{vi}:

- łatwość korzystania ze wszystkich istniejących mediów, od gazet po społeczności wirtualne;
- aktywne korzystanie z mediów poprzez, między innymi, interaktywną telewizję, używanie wyszukiwarek internetowych oraz udział w społecznościach wirtualnych i lepsze wykorzystywanie potencjału mediów w dziedzinie rozrywki, dostępu do kultury, międzykulturowego dialogu, uczenia się i codziennych zastosowań (np. poprzez korzystanie z biblioteki, *podcast*);
- posiadanie krytycznego podejścia do mediów odnośnie ich jakości i treści (np. zdolność oceny informacji, stosunek do reklam w różnych mediach, inteligentne używanie wyszukiwarek);
- kreatywne używanie mediów, ponieważ ewolucja technologii medialnej i wzrastająca obecność Internetu jako kanału dystrybucji pozwala stale rosnącej liczbie Europejczyków na tworzenie i rozpowszechnianie obrazów, informacji i treści;
- rozumienie ekonomiki mediów oraz różnicy między pluralizmem a własnością mediów;
- świadomość w zakresie zagadnień związanych z prawami autorskimi, które są niezbędne dla „kultury legalności”, w szczególności dla młodszej generacji, występującej zarówno jako konsumenci, jak i producenci treści.

Parlament Europejski zaleca ponadto, by w ramach edukacji medialnej informowano o znaczeniu poszanowania praw własności intelektualnej, szczególnie w odniesieniu do Internetu, a także o bezpieczeństwie danych i zabezpieczeniu prywatności oraz prawie do decydowania o wykorzystaniu własnych informacji w Internecie. Łączy się to ściśle z kompetencją informacyjną, która obejmuje takie pojęcia jak:

- kompetencja komputerowa;
- kompetencja internetowa (w tym dokonywanie transakcji w Internecie, rozumienie rzetelności źródeł informacji, podawanie informacji o sobie);
- kompetencja cyfrowa, obejmująca umiejętności korzystania z mediów cyfrowych.

Biorąc pod uwagę procesy i działania podejmowane w skali międzynarodowej i krajowej, konieczne wydaje się zatem **wprowadzenie w Polsce systemowego podejścia w zakresie edukacji medialnej** i to zarówno na poziomie **znacznie wzmocnionej** w tym zakresie **edukacji formalnej** (system oświaty), jak i **nieformalnej** (środowisko rodzinne, organizacje pozarządowe, sieci bibliotek...). Zwłaszcza edukacja formalna, zarówno w przekazywanych treściach jak i metodach i narzędziach pracy nie nadąża za wyzwaniem współczesnego konwergentnego i cyfrowego świata.

Aby podołać temu zadaniu, edukacja formalna potrzebuje **wzmocnienia znaczenia i roli edukacji medialnej w szkole**. Edukacja ta mogłaby być prowadzona dwutorowo – po pierwsze, przez istniejącą już kadrę **nauczycieli edukacji medialnej**, którzy trzymaliby pieczę nad przyswajaniem przez uczniów odpowiednich wzorów edukacji do mediów, o mediach oraz edukacji poprzez media, a po drugie - przez **nauczycieli pozostałych specjalności**, którzy w ramach nauczania swoich własnych przedmiotów mieliby motywację do nauczania edukacji medialnej oraz dysponowaliby odpowiednimi narzędziami i metodami dydaktycznymi, adekwatnymi do zachodzących procesów i wyzwań cyfrowego, konwergentnego świata. Używanie w procesie dydaktycznym takich metod i narzędzi powinno stanowić ważny, komplementarny wobec tradycyjnych metod, element nauczania-uczenia się w szkole. Brak tego elementu powoduje utratę prawdziwego zaangażowania w przyswajanie wiedzy ze strony uczniów, którzy poszukują związków pomiędzy ich światem, własnym życiem a doświadczeniami szkolnymi. Dostrzegamy tu potrzebę zastosowania wspomnianej wyżej metodologii edukacji medialnej zawartej w trzech hasłach: kształcenie o mediach, poprzez media i do mediów^{vii}.

Wnioski

Polski Komitet IFAP UNESCO przedstawia wnioski dotyczące działań, których podjęcie przysłużyłoby się rozwojowi edukacji medialnej i informacyjnej:

1. Podjęcie skoordynowanych działań mających na celu zgromadzenie wiedzy o inicjatywach z zakresu edukacji medialnej w Polsce i opracowanie ogólnokrajowego, systemowego programu edukacji medialnej (formalnej i nieformalnej), obejmującego wszystkie grupy społeczne i wiekowe, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży oraz osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym;
2. Wypracowanie krajowego planu działania w zakresie edukacji medialnej. W tym celu rekomenduje się powołanie eksperckiej grupy roboczej, która przygotowałaby projekt tego dokumentu. Projekt ten powinien być poddany publicznej konsultacji;
3. W ślad za „Planem działania” – zestawienie przez roboczą grupę ekspercką katalogu istniejących narzędzi do realizacji edukacji medialnej oraz ewentualne zaproponowanie ich uzupełnienia w odniesieniu do odpowiednich grup wiekowych i społecznych;
4. Objęcie edukacją medialną wszystkich grup społecznych i wiekowych ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży (w tym celu edukacją medialną należy w pierwszym rzędzie objąć bibliotekarzy i nauczycieli różnych przedmiotów, którzy zdobytą wiedzę i umiejętności będą mogli wykorzystywać w pracy z dziećmi i młodzieżą) oraz osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym (w tym celu skorelowanie programu ws. edukacji medialnej z programem edukacji cyfrowej np. programem „Polska cyfrowa równych szans”);
5. Wypromowanie edukacji medialnej jako nośnika nowoczesnej edukacji na miarę XXI w., poprzez zaprojektowanie i realizację cyklicznej ogólnopolskiej kampanii informacyjno-promocyjnej;
6. W celu realizacji powyższych wniosków niezbędne wydaje się określenie krajowego koordynatora ww. działań.

ⁱ Pełny tekst Agendy Paryskiej i 12 Zaleceń jest dostępny na stronach Francuskiego Komitetu ds. UNESCO, pod adresem http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Parisagendafr_en.pdf

ⁱⁱ Media and Information Literacy Curriculum for Teachers, Edited by Alton Grizzle and Carolyn Wilson, UNESCO, 2011 <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/publications/Media%20and%20information%20literacy%20curriculum%20for%20teachers.pdf>

ⁱⁱⁱ Mapping Media Education Policies in the World: Visions, Programmes and Challenges, Editors: Divina Frau-Meigs, Jordi Torrent, United Nations, Alliance of Civilizations, UNESCO, European Commission, Grupo Comunicar, 2009 <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001819/181917e.pdf>

^{iv} Johnson, L., Smith, R., Levine, A., and Haywood, K., 2010, The 2010 Horizon Report: K-12 Edition. Austin, Texas: The New Media Consortium

^v AMES – Association for Media Education in Scotland, [Breaking Barriers: Multimodal and Media Literacy in the Curriculum for Excellence](#), May 14, 2011, University of Abertay, Dundee City, Scotland, United Kingdom

^{vi} Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów - Europejskie podejście do umiejętności korzystania z mediów w środowisku cyfrowym, COM/2007/0833 końcowy <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0833:FIN:PL:HTML>

^{vii} Por. S. Dylak: Edukacja medialna w szkole. O mediach, przez media, dla mediów. W: W. Strykowski (red.): Media a Edukacja. Poznań 1997, s. 472 – 473